

บทที่ ๓

การจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทาราม

ในบทนี้ เป็นการศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้ทราบถึงความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัดปัญญานันทาราม แนวคิดการจัดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทารามในรูปแบบของโครงการเข้าค่ายฝึกอบรม และได้นำเสนอข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัดปัญญานันทาราม

๓.๑.๑ ประวัติความเป็นมา

ปัจจุบันวัดปัญญานันทาราม ตั้งอยู่เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ซึ่งเดิมวัดปัญญานันทารามมีจุดเริ่มต้นที่ เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๕ ด้วยนายพิชิต-นางจำรัสทองสีม่วง ชาวตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีจิตศรัทธาที่จะถวายที่ดินจำนวน ๖ ไร่ ให้สมบัติของพระศาสนา โดยการประสานงาน ของนางบุญส่ง โพธิจันทร์ ในการถวายแด่พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) องค์ประธานศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และต่อมาคณะศิษยานุศิษย์ได้ร่วมจิตร่วมศรัทธาซื้อที่ดินเพิ่มเพื่อร่วมสร้างถวาย เป็นอาจริยบูชาเป็นธรรมสมโภชน์ ๘๔ ปี พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) รวมที่ดินเก่าและซื้อเพิ่มใหม่ทั้งหมดเป็น ๕๔ ไร่ และได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นวัดในพระพุทธศาสนา เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๗ ใช้ชื่อว่า “วัดปัญญานันทาราม” โดยมีพระมหามานพ ปญฺญาวชิโร พระมหาสมโภช จิตฺตญาณโณ และพระปัญญานันทมุนี (ส.ณ. สุภโร) ผู้เป็นเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน คณะสงฆ์ผู้เป็นศิษย์จากวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ร่วมสนองงานก่อสร้างวัด และกิจกรรมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา^๑

^๑ พระมหาเต็ด เตชเมธี, พระมหาเฉลิม ปิยทสฺสี, พระมหาสุริยันต์ ธมฺมทสฺสี, อาจารย์สุคนธ์ สิ้นพานนท์, อาจารย์แมนเดือน สุขบำรุง, อาจารย์จำแลง เชื้อภักดี และนางจินตนา วีระเกียรติสุนทร, สืบสานปณิธาน วัดปัญญานันทาราม ชุตธรรมสมโภช ๑๐๐ ปี ชาตกาล พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๓.

๓.๑.๒ วัตถุประสงค์ในการสร้าง

การสร้างวัดปัญญานันทารามมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ ตั้งขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา เพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญของสาธุชนทั่วไป เพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมแก่ผู้ใฝ่ในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่ธรรม เพื่อเป็นธรรมสมโภช ๘๔ ปี พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) และเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ครบ ๕๐ ปี^๒

๓.๑.๓ จุดมุ่งหมายของการสร้างวัด

ด้วยเจตนารมณ์ของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ที่มุ่งมั่นต้องการสร้างสถานที่แห่งนี้เป็นประโยชน์แก่พระศาสนาต่อไป จึงสร้างสถานที่นี้ให้มีความเหมาะสมแก่การส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้า รวมทั้งเป็นเหมือนโรงพยาบาลทางใจของชาวโลกทั้งหลายที่มีความทุกข์ความเดือดร้อนวุ่นวายใจ เมื่อมาสู่สถานที่นี้ก็จะได้พบความสะอาด สว่าง และสงบแท้จริง จึงได้สร้างวัดปัญญานันทารามขึ้นตามจุดมุ่งหมายที่ว่า ต้องการให้สถานที่นี้เป็นที่สำหรับ “สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาท ให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุนิยมมากเกินไป”^๓

๓.๑.๔ แนวคิดและการแบ่งเขตวัด

วัดปัญญานันทารามได้ถูกออกแบบและจัดวางผังไว้อย่างเป็นระเบียบ โดยยึดหลักความต้องการให้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้การศึกษา ปฏิบัติ และการเผยแผ่ศาสนาธรรม การจัดวางผังวัดจึงมีกำหนดเป็นรูปแบบที่ชัดเจนทั้งฝ่ายภิกษุและฆราวาส ตามหลักแนวคิดของวัดที่ว่า สร้างวัดเน้นเดี่ยวแต่ไม่เปลี่ยว ความเป็นอิสระแต่ควบคุมได้ และสร้างวัดให้ร่วมสมัยกับเจ้าชายสิทธัตถะ และพระพุทธเจ้า ดังนั้นจึงได้มีการแบ่งเป็นเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส เพื่อพัฒนาด้านศาสนวัตถุให้เกื้อกูลต่อการสร้างศาสนบุคคลอย่างเหมาะสม^๔ ดังนี้

เขตพุทธาวาส จะสามารถสัมผัสได้ถึงความเป็นธรรมชาติอย่างแท้จริงจากความร่วมมือร่วมใจของสวนป่าสาละสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ความสงบเย็นของวัดซึ่งเน้นความใกล้ชิดธรรมชาติ ตามแนวคิดที่ว่า ตรงไหนเป็นสวนป่ามีต้นไม้คือร่วมสมัยของพระพุทธเจ้า ส่วนไหนเป็นอาคารสถานที่คือร่วมสมัยของสิทธัตถะ และสิ่งสำคัญที่เป็นหัวใจของความเป็นวัดในพระพุทธศาสนา คืออุโบสถบุญชาธรรม ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างที่ใช้แนวคิดที่ว่า เมื่อมองวัตถุแล้วทะลุถึงธรรม คือ มีปริศนาธรรมต่างๆ อยู่ในอุโบสถเพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

ส่วนเขตสังฆาวาส คือที่อยู่ของพุทธบริษัททั้ง ๔ ได้จัดพื้นที่ในส่วนนี้เป็น ๔ อาศรม คือ อาศรมภิกษุ อาศรมแม่ชี อาศรมอุบาสก และอาศรมอุบาสิกา เพื่อสนองพุทธประสงค์ที่ว่า สร้างความมั่นคงให้พุทธบริษัท ทำวัดให้เป็นสมบัติของพุทธบริษัท ๔ ได้มีโอกาสศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมได้สะดวก

จุดมุ่งหมายในการสร้างวัดปัญญานันทารามนั้นนอกจากเพื่อเป็นธรรมสมโภช ๘๔ ปี พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) และถวายเป็นพระราชกุศลในวโรกาสครองราชย์ครบ ๕๐ ปี แล้วจุดประสงค์ที่สำคัญ คือเพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้เฝ้าในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่ พระธรรมหรือ สร้างวัด สร้างคน พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้ปาฐกถาและได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสร้างวัดปัญญานันทารามไว้ว่า การสร้างวัดนี้เพื่อใช้เป็นสถานที่สร้างพระ สร้างคน ให้เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงให้พวกนักเรียนที่เรียกว่าพระธรรมทายาทและสามเณรมาฝึกที่นี่มาอยู่กินนอนที่นี่ และจะมีการอบรมตลอด ๔-๕ เดือน คือตั้งแต่วัดเข้าพรรษาพระรูปใดมีใจเสียสละรักพระศาสนา จะมีชีวิตอยู่เพื่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ก็จะมาฝึกหัดเพื่อจะได้ออกไปสอนประชาชน ให้มีความรู้ความเข้าใจถูกต้องตามหลักธรรมในพระศาสนาต่อไป พระปัญญานันทมุนี (ส.ณ. สุภโร) เจ้าอาวาสวัดปัญญานันทารามรูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๓๙-ปัจจุบัน) ได้กล่าวว่า “เมื่อท่านได้รับความเมตตาจากพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ก็มีความคิดว่าเราไปที่วัดนั้นต้องการสร้าง ๒ ทางไปพร้อมๆ กัน คือ

๑. ทางวัตถุ เป็นการพัฒนาถาวรวัตถุที่เป็นสิ่งปลูกสร้างในวัด ต้องสร้างให้ได้อย่างน้อยประกอบด้วยหลัก ๓ ป คือ

ป.๑ ประโยชน์สูง หมายถึง การก่อสร้างต้องคำนึงถึงการใช้สอย ต้องให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

ป.๒ ประหยัดสุด หมายถึง ต้องประหยัดในการใช้จ่าย ทั้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และการดูแลรักษาในอนาคต

ป.๓ ศิลปะ/ประยุกต์ธรรม หมายถึง สิ่งก่อสร้างภายในวัดต้องสะท้อนการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและเป็นสื่อให้เข้าถึงธรรม ศิลปะสร้างขึ้นมาแล้วถือว่าเป็นศิลปะในระดับของภูมิปัญญาที่ได้อาศัยการเรียนรู้ได้มาในระดับหนึ่ง แต่ศิลปะที่ลึกซึ้งเราจะเห็นพุทธศิลป์ พระพุทธรูปที่อาจมาจากอิฐหิน ปูนทราย แต่เป็นพุทธศิลป์ที่อาจทำให้เราบรรลุธรรมได้ด้วยซ้ำไป

๒. ทางจิต เป็นการพัฒนาค้นด้านจิตใจ โดยจะเน้นทั้งเยาวชน และประชาชนผู้สนใจทั่วไป ซึ่งพระต้องเป็นผู้นำด้านพัฒนาจิตใจ พัฒนาค้นสู่ความเป็นมนุษย์ และจากมนุษย์ต้องเป็นพุทธบริษัทให้ได้

๓.๒ แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญาบันฑิตาราม

ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ^๕ นั้น วัดสามารถจัดการศึกษาได้ทั้ง ๓ ระบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ ตามหลักการความมีเอกภาพทางนโยบายและความหลากหลายในทางปฏิบัติ ซึ่งจุดเป้าหมายที่เป็นจุดเด่นในการจัดการศึกษาของวัด คือ การพัฒนาจิตของเยาวชนและประชาชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยรัฐส่งเสริมสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น งบประมาณ และการกำหนดมาตรฐานการศึกษา ซึ่งปัจจุบันวัดจัดการศึกษาใน ๓ ลักษณะ คือ

๑. การจัดการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาท เป็นการศึกษาเพื่อสืบสานพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่ที่วัดจะต้องทำ ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและบาลี การศึกษาพระอภิธรรม การศึกษาวิปัสสนากรรมฐาน และการศึกษาสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยพระศาสนา

๒. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาเพื่อสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสในสังคม ได้แก่ โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนหรือศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์ฝึกอาชีพ และศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน

๓. การส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชนของชาติ ได้แก่ การจัดให้มีทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาของเด็ก การให้ที่พักอาศัยแก่เด็กที่กำลังศึกษาเล่าเรียน การอบรมระยะสั้นๆ แก่ประชาชนทั่วไป เช่น การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การบวชพระในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เช่น ๑ ถึง ๓ เดือน เพื่อศึกษาพระธรรมตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว อาจกล่าวได้ว่าวัดมีบทบาทหน้าที่ใน ๓ ส่วน คือ

๑. เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

๒. ผลิตครูคุณธรรมโดยให้การศึกษา อบรม ศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรที่บวชเรียน เพื่อไปทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่ศาสนาธรรมต่อไป

๓. เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ โดยให้การศึกษาและเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

^๕ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการประชุมความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเรื่อง วัดจะมีส่วนร่วมรับภาระและจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้อย่างไร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓-๙.

ดังนั้น หลักสูตรในการจัดการศึกษาจึงสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๑. หลักสูตรเพื่อการเรียนรู้หนังสือ เพื่อให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้ ซึ่งปัจจุบันแยกให้เป็นหน้าของคุณครูในโรงเรียน

๒. หลักสูตรเพื่อการเรียนรู้อาชีพ เพื่อฝึกให้คนมีอาชีพสำหรับประกอบกิจการต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม และ

๓. หลักสูตรเพื่อการสร้างควมดีให้คน เพื่อให้รู้คุณค่าของการเกิดมาเป็นคนและพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นการสร้างคนให้เกิดคุณค่าแห่งความดี

ในการจัดการศึกษาแก่เยาวชนและพุทธศาสนิกชนนั้น วัดทุกแห่งมีเป้าหมายในการสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้น การสร้างควมดีให้คนจึงเป็นหลักสูตรของวัดทุกแห่งที่จะต้องจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยวัดบางแห่งอาจมีการดำเนินการโดยใช้ทั้ง ๓ หลักสูตรก็ได้ ขึ้นอยู่กับรูปแบบ ลักษณะ วิธีการ และจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาของวัดนั้นๆ

เช่นเดียวกัน การสืบสานงานพระศาสนาเพื่อเป็นประโยชน์และความสุขต่อมวลมนุษย์ของวัดปัญญานันทารามนั้น ได้ถือตามเจตนารมณ์ของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) องค์พระผู้สร้างวัด ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ อีกทั้งยังถือเป็นหน้าที่สำคัญในการปฏิบัติภารกิจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ได้บัญญัติการบริหารจัดการภายในวัดของคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ อันได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ^๖ แนวการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมไทย โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคโลกาภิวัตน์ มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสังคมไทย^๗

^๖ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, หน้า ๑-๕.

^๗ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๖ ตอนที่ ๗๔ ก, (ลงวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๒), หน้า ๑.

ซึ่งวัดปัญญานันทารามก็ถือเป็นนโยบายที่ต้องปฏิบัติตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายนั้น และภารกิจที่ทำให้วัดมีความโดดเด่นจนเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนตลอดจนบุคคลทั่วไป ได้แก่ งานด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม^๘

แนวคิดหลักในการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทารามเกิดจากการเห็นว่าประเทศชาติต้องเผชิญกับการครอบงำของระบบทุนนิยม บริโภคนิยม วัดถุณิยม ตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดความตกต่ำทางศีลธรรม คุณธรรม ตลอดจนปัญหาสังคมในปัจจุบันได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหมู่เยาวชนชายและหญิงในวัยศึกษาเล่าเรียนที่มักออกนอกกลุ่มนอกทาง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ทุนเดิมทางสังคมที่มีอยู่ และเป็นวัฒนธรรมรากฐานในสังคมไทยที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิต คือ พระพุทธศาสนา มาพัฒนาสติปัญญาให้รู้เท่าทันด้วยการฝึกปฏิบัติ และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ให้มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ จะช่วยให้โลกและประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤตได้^๙ โดยมีหลักสำคัญ ดังนี้

๑. เน้นให้คนเข้าวัดเพราะธรรม มากกว่าเข้าวัดเพราะหาของดี สอนคนด้วยการนำทำ ไม่ใช่สั่งทำ ด้วยหลักธรรมที่ว่า “นะ อะนะริยัง กะริสสามิ เราจักไม่กระทำสิ่งที่ต่ำทราม” ร่วมใจสร้างชีวิตใหม่ สร้างคนให้เป็นมนุษย์ สร้างมนุษย์ให้เป็นพุทธบริษัท มีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ รักผู้อื่น สร้างสรรค์ชีวิต มีค่าควรแก่การอยู่ร่วมกันอย่างญาติที่เอื้ออาทร มีชีวิตที่ไม่หาความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น ฝึกตนจนมีคุณธรรมที่ผู้อื่นไว้วางใจได้

๒. การสร้างชีวิตที่ดีเพื่อควบคุมคนเก่ง สืบเนื่องมาจากแนวคิดการจัดการศึกษาของโลกปัจจุบัน เน้นเฉพาะเรื่องให้คนรู้หนังสือแต่ขาดความรู้ในเรื่องความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ วัดปัญญานันทาราม จึงมีปรัชญาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือการฝึกอบรมคือ “การสร้างชีวิตที่ดี เพื่อควบคุมคนเก่ง” และมั่นใจว่า “ทุกคนพัฒนาได้ถ้าให้โอกาส” วัดปัญญานันทารามจึงได้ประยุกต์หลักธรรมเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการเผยแผ่ศาสนาธรรมตามแนวทางของ

^๘ ดร.ศิริพร แยมนิล, พระมหาประจวบ ฐมฺมธีโร, พระสุจินตนนฺท สุภกโร เสนอสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัย เรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ประเภทการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา วัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ข.

^๙ พระมหาเต็ด เตชเมธี, พระมหาเฉลิม ปิยทสฺสี, พระมหาสุริยันต์ ฐมฺมทสฺสี, อาจารย์สุคนธ์ สินธพานนท์, อาจารย์แมนเดือน สุขบำรุง, อาจารย์จำแลง เชื้อภักดี และนางจินตนา วีระเกียรติสุนทร, สืบสานปณิธาน วัดปัญญานันทาราม ชุติธรรมสมโภช ๑๐๐ ปี ชาตกาล พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), หน้า ๔๓-๔๕.

พระพุทธศาสนาที่มุ่งพัฒนาหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้ ด้านกิจกรรม วัฒนธรรม และคุณธรรม (ศีลธรรม และปรมัตถธรรม)

๓. หลักการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม มีการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนหรือการจัดฝึกอบรมระยะสั้นแบบค้างพักแรม ที่เรียกว่า “เข้าค่าย” โดยใช้วัดปัญญานันทารามเป็นสถานที่ฝึกอบรม จัดอบรมให้แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีการจัดเรียนการสอนเนื้อหาหลักสูตรและอีกทั้งเป้าหมายที่มีความเหมาะสมต่อกลุ่มบุคคลอย่างชัดเจน และที่สำคัญนั้นการจัดการเรียนการสอนเน้นการฝึกปฏิบัติที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริง สำหรับเยาวชนและบุคคลในองค์กรต่างๆ เพื่อให้เด็กมีความสุข หนุ่มสาวเฟลิดเฟลีน วัยกลางคนพอใจ เฒ่าชราสงบเย็น จัดค่ายให้เหมาะสมทั้งปริมาณและคุณภาพ เกื้อกูลต่อความประหยัด มุ่งให้เกิดประโยชน์ สร้างจิตสำนึก สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ด้วยคุณธรรมที่ว่า “อ่านตนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น ให้เป็นผู้มีชีวิตอย่างรู้เท่าทันโลก และสร้างที่ดี ควบคุมความเก่ง”

ด้วยเจตนารมณ์ที่แน่วแน่และเป้าหมายที่ชัดเจน วัดปัญญานันทารามจึงได้ดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ในรูปแบบโครงการฝึกอบรมเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนา โดยจัดกิจกรรมการศึกษา การปฏิบัติธรรม การเผยแผ่ธรรมเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก “รักมนุษยก่อนตาย” ปลุกเร้าและส่งเสริมให้พุทธบริษัท ๔ ได้ฝึกอบรมตนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ได้เรียนรู้วิถีชีวิตแบบชาวพุทธตามภูมิปัญญาในพระพุทธศาสนา และมีความเข้าใจพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยใช้ปัญญาเป็นประทีปนำทาง ไม่ยึดถือสิ่งเหลวไหลไร้สาระนอกธรรม นอกวินัยมาเป็นสาระ โครงการและกิจกรรมต่างๆ ของวัดปัญญานันทารามที่ได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว มีจำนวนทั้งสิ้น ๒๔ โครงการ^{๑๐} ดังนี้

๑. โครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร จำนวน ๕ โครงการ ได้แก่

- ๑) โครงการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
- ๒) โครงการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี
- ๓) โครงการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ โรงเรียนพระราหุล
- ๔) โครงการอบรมพระภิกษุ “ไตรสิกขา”
- ๕) โครงการโรงเรียนเผยแผ่พุทธธรรมปัญญานันทะ

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗-๑๕๖.

๒. โครงการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส จำนวน ๑๙ โครงการ ได้แก่

- ๑) โครงการอบรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน “ค่ายพุทธบุตร – พุทธธรรม”
- ๒) โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- ๓) โครงการสร้างคุณภาพชีวิตด้วย “ค่ายคุณธรรม”
- ๔) โครงการบวชเนกขัมมะบารมี (ทุกวันศุกร์ – เสาร์ - อาทิตย์)
- ๕) โครงการศึกษาพระพุทธรูป ๑ วัน ในวัด
- ๖) โครงการอุปสมบทพระประจำเดือน
- ๗) โครงการศาสนานุสรณ์สถาน
- ๘) โครงการธรรมทานเพื่อปัญญาบารมี
- ๙) โครงการประเพณีธรรมปัญญาสุอาราม (ทุนการศึกษาสงเคราะห์)
- ๑๐) โครงการสัมมนาเผยแผ่ความรู้ (ธรรมสมโภช)
- ๑๑) โครงการสืบสานวัฒนธรรมรักษาศีลอุโบสถ “วันพระ”
- ๑๒) โครงการชีวิตใหม่ (บ้านธรรม บ้านปัญญา) บำเพ็ญบารมีวันอาทิตย์
- ๑๓) โครงการสร้างความสุขด้วยการบำเพ็ญบุญ (วันสำคัญต่าง ๆ)
- ๑๔) โครงการพุทธอาสา
- ๑๕) โครงการวัดวิถีพุทธเฉลิมพระเกียรติ
“เปิดวัดวันอาทิตย์ ใกล้ชิดพระศาสนา”
- ๑๖) โครงการสมโภชพระไตรปิฎก
- ๑๗) โครงการอบรมวิทยากรจัดค่ายคุณธรรม
- ๑๘) โครงการคืนวิถีชีวิตชาวพุทธสู่สังคมไทย :
Bomb To Bell สันติสุขสันติภาพในโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๑๙) โครงการปัญญาตรา ธรรมทัศนา :
สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่างแดน

๓.๓ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทาราม

วัดปัญญานันทารามเป็นวัดที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจที่จะให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเผยแพร่ศาสนธรรม ตามแนวความคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ และพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) นอกเหนือจากทำหน้าที่เป็นวัดที่ให้การอบรมสั่งสอนแบบประเพณีของวัดทั่วไปแล้ว ได้มีวิธีการสอนเชิงรุกเช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าเคยดำเนินการเผยแผ่มาก่อน กล่าวคือการเข้าถึงประชาชนและชุมชนมากกว่าให้ประชาชนเข้ามาหาโดยใช้พุทธวิธีเป็นแนวทางในการดำเนินการสอนและการเผยแพร่ศาสนธรรม และมุ่งเน้นการสร้างคนให้เกิดการพัฒนาความดี

ภายในตนเอง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทาราม เมื่อพิจารณาตามจุดมุ่งหมายของวัด คือ “สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาท ให้มีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุมากเกินไป” ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทาราม สามารถแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มโครงการใหญ่ๆ ได้แก่ ๑) รูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร และ ๒) รูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส มีรายละเอียด ดังนี้

๓.๓.๑ รูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร

รูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร คือ การสร้างพระตามแนวทางของวัดปัญญานันทาราม ด้วยแนวคิดที่ว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคนและสังคม พระภิกษุ สามเณร ถือว่าเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการช่วยพัฒนาคนและสังคม วัดจึงจัดให้มีการศึกษาตามเกณฑ์บังคับขั้นพื้นฐานที่พระภิกษุและสามเณรต้องศึกษาทุกรูปตามหลักสูตรการศึกษาของชาติที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และการฝึกปฏิบัติตามพระธรรมวินัยให้สมบูรณ์ถูกต้องตามที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางแนวทางการดำเนินชีวิตความเป็นพระ คือผู้ประเสริฐที่อยู่อย่างเรียบง่ายตามวิถีชีวิตที่แสวงหาความจริง ความงามและความดีที่อาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

วัดปัญญานันทารามเป็นศูนย์ศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พุทธธรรม เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้ประพฤติปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน จึงมีระเบียบปฏิบัติของวัด^{๙๙} ดังนี้

๑. ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด
๒. ต้องปฏิบัติตามกิจวัตร และกฎหมายอาญา
๓. ต้องศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษาตามที่รัฐ

กำหนด

๔. ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติดีตามสมณะสาธูปและเผยแผ่ธรรมรวมถึงให้ความร่วมมือ สนับสนุนตามกิจกรรมที่เหมาะสม และต้องลงอุโบสถทุกกึ่งเดือน

^{๙๙} ดร.ศิริพร แยมนิล, พระมหาประจวบ ฐมธีโร, พระสุจินตนนท์ สุภกโร เสนอสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัย เรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ประเภทการเผยแผ่ศาสนธรรม : กรณีศึกษา วัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี, หน้า ๑๔๗-๑๔๘.

๕. ต้องนุ่งห่มจีวรให้เป็นปริมณฑลในกิจวัตรทั่วไป เวลารับภัตตาหารและทำกิจของสงฆ์ให้หมดอง

๖. เมื่อกิจของสงฆ์เกิดขึ้นต้องร่วมกันรับผิดชอบ สิ่งใดที่เกิดขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ เป็นต้น ให้มอบไว้ส่วนกลางคือ พุทธสหกรณ์ และเบิกใช้ตามสมควรแก่สมณบริโภค

๗. ต้องฉันภัตตาหารในที่เดียวกัน ต้องทำตัวให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย

๘. ต้องช่วยกันรักษาความสะอาด และดูแลสิ่งแวดล้อม รวมถึงซ่อมแซมสิ่งชำรุด และรักษาของสงฆ์

๙. พระภิกษุ สามเณร จะมาค้างคืนที่วัด หรือจะมาขออยู่วัด ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส หากพำนักอยู่วัดต้องได้รับการพิจารณาจากคณะสงฆ์ จึงรับเข้าอยู่วัดได้ และต้องมีหนังสือจากต้นสังกัดรับรองมา

๑๐. ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและกติกาของวัดที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

และเพื่อให้พระภิกษุ สามเณร จะต้องปฏิบัติสมณกิจเป็นกิจวัตรประจำวัน วัดจึงได้กำหนดรูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนาธรรม^{๑๒} แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

เวลา	รายการ/กิจกรรม
๐๔.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณตื่น
๐๔.๓๐ น.	ทำวัตรเช้า – เจริญจิตภาวนา
๐๕.๔๐ น.	บิณฑบาต / ทำความสะอาดบริเวณวัด
๐๗.๐๐ น.	ฉันภัตตาหารเช้า
๐๙.๐๐ น.	ศึกษาธรรม
๑๑.๐๐ น.	ฉันภัตตาหารเพล
๑๓.๐๐ น.	ศึกษาธรรม
๑๕.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณ – เติมน้ำ
๑๖.๐๐ น.	พัก / ทำกิจส่วนตัว
๑๗.๐๐ น.	ดื่มน้ำปานะ
๑๘.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณ – ทำวัตรเย็น – เจริญจิตภาวนา
๑๙.๓๐ น.	สนทนาธรรมกับภิกษุสามเณร
๒๑.๓๐ น.	พักผ่อนอย่างมีสติ

ตารางที่ ๓.๑ รายการ/กิจกรรม ปฏิบัติสมณกิจประจำวัน

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๙.

๓.๓.๒ รูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส

รูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส คือ การสร้างคน ตามแนวทางของวัดปัญญานันทาราม ด้วยแนวคิดที่ว่า การจัดการศึกษาของโลกปัจจุบัน เน้นแต่เรื่องให้คนรู้หนังสือแต่ขาดความรู้เรื่องความเป็นคนที่สมบูรณ์ จึงมีปรัชญาในการจัดอบรมคือ “การสร้างคนดีเพื่อควบคุมคนเก่ง” และมั่นใจว่า “ทุกคนพัฒนาได้ถ้าให้โอกาส” โครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นมุ่งเน้นสอนคนในทุกๆ วัย เพื่อถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้พุทธศาสนิกชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม และฝึกอบรมตนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นการให้โอกาสแก่ชีวิตในการนำตนเองเข้าหาธรรมะ เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

ในการฝึกอบรมวัดปัญญานันทารามได้จัดทำหลักสูตรระยะสั้นแบบค้างพักรม เรียกว่า “เข้าค่าย” โดยใช้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้และการเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส ซึ่งได้แก่ เยาวชน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป โดยมีระเบียบปฏิบัติของวัดเพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้ประพฤติปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน^{๑๑} ดังนี้

๑. มีความตั้งใจจริงในการมาปฏิบัติภาวนา ต้องอยู่ครบตามกำหนดเวลา สมาทาน ศีล ๘ ตรงต่อเวลา เชื่อฟังพระอาจารย์
๒. ติดป้ายชื่อตลอดเวลาในขณะที่เข้ารับการอบรม
๓. งดเว้นการติดต่อกับบุคคลภายนอก งดการใช้เครื่องมือสื่อสาร (โทรศัพท์มือถือ) ไม่ออกจากวัดก่อนได้รับอนุญาต
๔. งดเว้นการนำอาหารหรือของขบเคี้ยวเข้ามารับประทานในที่พัก เพื่อความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ควรรับประทานอาหารเฉพาะที่จัดไว้ งดอาหารมือเย็น ตั้งแต่ ๑๒.๐๐ น. จนถึงรุ่งอรุณวันใหม่ (อาหารมี ๒ มื้อ กับน้ำปานะตอนเย็น) เว้นเครื่องดื่มที่มีคาเฟอีน ชูกำลังน้ำอืดลม
๕. งดเว้นการใช้เครื่องประดับทุกชนิด เครื่องรางของขลัง (ยกเว้นนาฬิกา) และใช้น้ำ ใช้น้ำไฟของวัดอย่างประหยัด รู้คุณค่า
๖. โปรดเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น โดยการงดส่งเสียงดัง งดการคลุกคลี งดพูดคุยกันเป็นกลุ่ม และงดการเพ่งโทษผู้อื่น

^{๑๑} อ้างใน พระอาทิตย์ ยานันท์, “การพัฒนาอุบาสกอุบาสิกาตามแนวพุทธวิธี : ศึกษาผลสัมฤทธิ์โครงการเพิ่มโอกาสบวชนกขัมมบารมีของวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (โครงการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร), ๒๕๕๒, หน้า ๑๗-๑๘.

๗. งดเว้นการพูดคุย สนทนา กับพระภิกษุสามเณรหรือผู้ปฏิบัติธรรมชายหญิง สองต่อสองในที่ลับคน ในกรณีมีข้อสงสัยโปรดติดต่อกับพระอาจารย์ที่ดูแล

๘. ภายในบริเวณวัดเป็นเขตปลอดบุหรี่ และยาเสพติดทุกอย่าง ผู้มาปฏิบัติธรรมต้องงดเว้นโดยเด็ดขาด ถ้าหากมีสุขภาพไม่พร้อม โปรดรักษาตัวให้พร้อมเสียก่อน

๙. ในกรณีที่ทำผิดระเบียบเกิดขึ้น มีพระอาจารย์เข้าไปตักเตือน หากไม่ปฏิบัติตาม จะขอเชิญออกจากวัดโดยทันที

๑๐. ในกรณีที่ท่านต้องการจะร่วมทำบุญกับทางวัด ให้มาทำบุญที่สำนักงานกลาง เท่านั้น (งดเว้นการให้กับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เพราะในวัดทุกคนอยู่กันด้วยระบบสังฆะคือ ส่วนรวม) โดยที่ทางวัดจะออกใบอนุโมทนาบัตรเป็นหลักฐาน

และเพื่อให้ฆราวาสผู้ปฏิบัติธรรมที่วัดปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน วัดจึงได้กำหนดรูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนาธรรม^๔ แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

เวลา	รายการ/กิจกรรม
๐๔.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณตื่น
๐๔.๓๐ น.	ทำวัตรเช้า – เจริญจิตภาวนา
๐๕.๔๐ น.	บิณฑบาต / ทำความสะอาดบริเวณวัด
๐๗.๐๐ น.	ฉันภัตตาหารเช้า
๐๙.๐๐ น.	ศึกษาธรรม
๑๑.๐๐ น.	ฉันภัตตาหารเพล
๑๓.๐๐ น.	ศึกษาธรรม
๑๕.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณ – เติบงกรม
๑๖.๐๐ น.	พัก / ทำกิจส่วนตัว
๑๗.๐๐ น.	ดื่มน้ำปานะ
๑๘.๐๐ น.	ระฆังสัญญาณ – ทำวัตรเย็น – เจริญจิตภาวนา
๑๙.๓๐ น.	สนทนาธรรมกับกัลยาณมิตร
๒๑.๓๐ น.	พักผ่อนอย่างมีสติ

ตาราง ๓.๒ รายการ/กิจกรรม ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน

^๔ ดร.ศิริพร แยม์นิล, พระมหาประจวบ ฐมฺมธีโร, พระสุจินตนันท สุขภโร เสนอสำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัย เรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ประเภทการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา วัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี, หน้า ๑๔๙.

จะเห็นได้ว่า วัดปัญญานันทารามมีการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในรูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร และโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้ารับการอบรมด้วยคุณงามความดีทางด้านศีลธรรม คุณธรรมและสัจธรรม โดยการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียน รู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ และเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองตามวิธีการที่วัดถือว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ซึ่งการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในรูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดปัญญานันทาราม ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ หลักสูตร การดำเนินการฝึกอบรม และการประเมินผล มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ด้านหลักสูตร

การจัดหลักสูตรตามรูปแบบโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร และโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส ได้ยึดหลักธรรมเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนา ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านวัณณธรรม ด้านคุณธรรม และด้านการใช้กิจกรรมที่เหมาะสมเป็นเครื่องมือในการฝึกอบรม

ก) ด้านวัณณธรรม ซึ่งมีรากฐานจากพระพุทธศาสนาและเป็นสิ่งที่มีสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน เช่น เมื่อต้องเข้าวัดต้องประพฤติพรหมจรรย์ปฏิบัติตัวตามแบบชาววัด คือ ไม่รับประทานอาหารเย็น เป็นต้น และประพฤติตามหลักการที่ว่า “อยู่อย่างต่ำ แต่มุ่งกระทำอย่างสูง” การเป็นอยู่อย่างต่ำถือหลักว่า “กินข้าวจานแฉก อาบน้ำในคู อยู่กุฏิเล้าหมู ฟังยุงร้องเพลง” เป็นการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย สันโดษ รู้จักพอเพียงตามแนวคตินิพพานิศาฐกิจพอเพียง ส่วนการกระทำอย่างสูงมุ่งเน้นเรื่องมารยาท “กายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน” ซึ่งนำมาจากหลักธรรม คือ “ไตรสิกขา” นั่นเอง

ข) ด้านคุณธรรม เป็นการสอนให้รู้จักตนเองฝึกฝนพัฒนาตนเองโดยยึดหลักไตรสิกขา คือระมัตรวัง (ศีล) ตั้งใจ (สมาธิ) ไครครวญ (ปัญญา) การพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องรู้จักการฝึกตนเองสมดังพุทธภาษิตกล่าวรับรองไว้ว่า “ทันโต เสฏโฐ มนุสเสสุ ในหมู่มนุษย์ที่ฝึกตนดีแล้วประเสริฐสุด” รวมถึงการสอนให้รู้จักใช้ชีวิตในการทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น จึงมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจหลักคุณธรรมในระดับสัจธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ชีวิตการทำงานได้จริง

เนื้อหาสาระของหลักสูตรโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร และโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส จึงได้ให้ความสำคัญกับการสร้างควมดีให้คน โดยมีทั้งเนื้อหาภาคการศึกษาจากการฟังธรรมบรรยาย อภิปราย หรือสนทนา และภาคปฏิบัติที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสศึกษาและปฏิบัติได้สัมผัสธรรมะที่จะนำไปปฏิบัติในชีวิตได้จริงควบคู่กันไปตามหลักไตรสิกขา คือ วิธีการฝึกหัดพัฒนาชีวิตให้เกิดความสมบูรณ์ใน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) ดังนี้

๑) การพัฒนาตนด้านศีลหรือพฤติกรรม คือ การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีสุจริตทางกาย วาจา อาชีวะ และการดำรงตนอยู่ด้วยดี มีชีวิตที่เกื้อกูล ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ตนมีส่วนช่วยสร้างสรรค์รักษาให้อื้ออำนวยแก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน เป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและการเจริญปัญญา สำหรับพระภิกษุ คือ ศีล ๒๒๗ สามเณร คือ ศีล ๑๐ และอุบาสกอุบาสิกา ตลอดจนผู้เข้าร่วมเรียนรู้ศึกษาปฏิบัติธรรม คือ ศีล ๘

๒) การพัฒนาตนด้านสมาธิ คือ การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพจิต รู้จักใช้ความสามารถในกระบวนสมาธิเพื่อการพัฒนาคุณภาพจิต หรือการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพและสมรรถภาพสูงเอื้อแก่การมีชีวิตที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด ได้แก่ การทำวัตรสวดมนต์และเจริญจิตภาวนา เป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยทางวัฒนธรรมทางศาสนา หลังจากกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์ก็จะมีการบริหารจิตเจริญปัญญา คือ เข้าตั้งแต่วันที่ ๐๔.๓๐-๐๕.๓๐ น. เป็นต้นไป วันที่ ๑๘.๓๐-๑๙.๓๐ น.

๓) การพัฒนาตนด้านปัญญา คือ การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ ด้วยการมองดูรู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารทั้งหลาย ที่ทำให้เป็นอยู่และทำการต่างๆ ด้วยปัญญา คือ รู้จักวางใจวางท่าทีและปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในทางที่เป็นไปเพื่อแผ่ขยายประโยชน์สุข มีจิตใจผ่องใส ไร้ทุกข์ เป็นอิสระเสรี และสดชื่นเบิกบาน

ค) ด้านกิจกรรม วัดได้ให้แนวทางในการดำรงชีวิตในขณะเข้าค่ายแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมบนพื้นฐานแนวคิดการดำรงชีวิตที่ “เรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้องตามพระธรรมวินัย” เช่น ไม่มีข้อบังคับในการใช้เสื้อผ้าแต่ให้ถูกกาลเทศะ แต่ฝึกให้คนได้รู้จักการบำเพ็ญกุศล มีการให้ทาน รักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นหลัก ให้ปฏิบัติตามแนววิถีชีวิตของพระพุทธเจ้าที่ทรงประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานกลางป่ากลางดินให้มากที่สุด ซึ่งอาศัยกระบวนการในการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน ด้วยกัน คือ

๑) สุ=สุตตะ คือ ฟังเป็น โดยการฟังการบรรยายธรรม เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติของการบวชอย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์โครงการและการฟังธรรมเพื่อนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างเข้าใจและถูกต้อง โดยมีกระบวนการสอนเรียกว่าการสอนแบบบรรยาย ซึ่งเป็นการสอนที่ใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชนจำนวนมาก

๒) จิ=จินตะ คือ คิดเป็น โดยให้คิดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงหมายความว่าพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นครูหรือวิทยากรจะป้อนข้อมูลให้ โดยเพิ่มฐานความคิดจากฐานประสบการณ์ความรู้เดิมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เป็นการช่วยเพิ่มวิธีคิด ส่วนการคิดโดยอ้อมจะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรู้จักการแก้ปัญหาเอง เช่น นั่งนาน ไม่มีการหยุดพัก ซึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องคิดเองว่าเมื่อรู้สึกเมื่อยหรือหิวน้ำจะต้องทำอะไร เรียกว่า เป็นการสอนในเรื่องมีเหตุผล ตามที่เห็นจริงได้

๓) ปุ=ปุจฉา คือ ถาม เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ถามคำถาม เสนอความคิด และมีการถามนำ รวมทั้งมีการตอบปัญหาตลอดเวลาที่มีคำถาม เรียกว่าเป็นการสอนแบบสากัจฉา หรือสนทนา ถือเป็นการสอนแบบตอบปัญหา

๔) ลิ=ลิขิตะ คือ ลิขิต โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เขียน เช่น การเดินจด پایพุทธภาษิตที่ติดตามต้นไม้ในวัด หรือมีการเขียนบทความ ซึ่งเป็นความรู้สึกรู้สึกของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

กิจกรรมดังกล่าวเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ไม่ที่จะเป็นการคิดวิเคราะห์ การบริหารการจัดการ การเผชิญหน้าสถานการณ์ จนกระทั่ง การนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ และสิ่งสำคัญคือรูปแบบและกระบวนการในการจัดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้หลักสูตรต่าง ๆ ที่ทางวัดได้จัดจะต้องถือหลัก “นำทำ” ไม่ใช่ “สั่งทำ”

๒. ด้านการดำเนินการฝึกอบรม

รูปแบบการดำเนินการฝึกอบรมมีลักษณะมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้สัมผัสกับศาสนวัตถุภายในวัดที่ถูกจัดขึ้นเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสร้างศาสนวัตถุที่แฝงด้วยคติธรรมหรือปรีชาธรรม สัมผัสกับศาสนบุคคลคือพระภิกษุสงฆ์หรือพระวิทยากรด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเอง แต่เป็นแบบอย่างที่ดีแห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้จนเข้าถึงสาระศาสนาตามหลักพุทธธรรมให้มากที่สุด

จากการสังเกตและสัมภาษณ์พระวิทยากรของคณะวิจัยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ^{๑๕} พบว่า การเรียนการสอนจะพยายามให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักธรรมจากธรรมชาติภายในวัด เช่น สิ่งก่อสร้าง อาคารสถานที่ พรรณไม้ต่างๆ และแม้บางขณะการดำเนินกิจกรรมที่ต้องใช้ห้องเรียนอาคาร ก็เปลี่ยนมาเป็นการเรียนใต้ต้นไม้แทน ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้สัมผัสกับหลักธรรมะจากธรรมชาติและบรรยากาศจนทำให้ประทับใจและจดจำเข้าใจในสิ่งที่พระวิทยากรถ่ายทอดได้ง่ายขึ้น

นอกจากนั้นวิธีการบรรยายก็จะใช้การแสดงธรรมสมัยใหม่แบบหลวงพ่อบัณฑิตนันทิกุ คือเปลี่ยนจากการเทศน์แบบสมัยก่อน เป็นการยืนพูดปาฐกถาธรรมโดยไม่ต้องถือใบลาน แต่เป็นการพูดปากเปล่าต่อสาธารณชน พร้อมกับยกเหตุการณ์ร่วมสมัยทันต่อเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันพร้อมอ้างอิงหลักธรรม ซึ่งการใช้วิธีการดังกล่าวเป็นการสะดวกต่อการเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ซักถามข้อสงสัยต่างๆ ได้อย่างอิสระ จนบางครั้งจนดูเหมือนต่างฝ่ายต่างศึกษาถกปัญหาศึกษาธรรมร่วมกันอย่างเป็นมิตร เป็นประโยชน์ และเกิดปัญญา

๓. ด้านการประเมินผล

การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเพื่อ “สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาท ให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบง่ายตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุนิยมมากเกินไป” ของวัดปัญญาปัญญานันทาราม มีการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในรูปแบบการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร และโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส ดังจะเห็นได้จากโครงการ ค่ายพุทธบุตร ค่ายคุณธรรม และโครงการอื่นๆ ที่มุ่งเน้นสอนคนในทุกๆ วัย โดยเฉพาะโครงการค่ายพุทธบุตร และค่ายคุณธรรม เป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ^{๑๖}

^{๑๕} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการประชุมความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเรื่องวัดจะมีส่วนร่วมรับภาระและจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้อย่างไร, หน้า ๗.

^{๑๖} ดร.ศิริพร แยมนิล, พระมหาประจวบ ฐมมธีโร, พระสุจินตนันท์ สุภกโร เสนอสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัย เรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ประเภทการเผยแผ่ศาสนธรรม : กรณีศึกษา วัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี, หน้า ๗๑.

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในรูปแบบการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร และโครงการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาสของวัดปัญญานันทาราม แบ่งเป็น ๒ ด้าน^{๑๗} คือ

๑. ด้านปริมาณ สามารถประเมินผลได้จากข้อมูลสถิติที่แสดงจำนวนของผู้เข้าร่วมโครงการที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และภาระงานที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี จึงกล่าวได้ว่าปริมาณผู้เข้าร่วมโครงการที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น เป็นผลมาจากคุณภาพการฝึกอบรมของวัดที่มีความก้าวหน้า ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพึงพอใจและได้รับประโยชน์จึงมีการประชาสัมพันธ์โดยการบอกต่อว่าการจัดเรียนรู้และการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดนั้นดี

๒. ด้านคุณภาพ สามารถกล่าวได้ว่าโดยปกติ พระวิทยากรจะมีการประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เป็นการประเมินจากพฤติกรรมในขณะที่ฝึกอบรม เช่น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเรียบร้อยและสำรวมมากขึ้น การประเมินผลหลังการฝึกอบรมโดยทางวัดเป็นผู้ดำเนินการประเมินนั้นยังไม่มี ในการติดตามผลหลังการฝึกอบรมจะมีรายงานผลการเข้าค่ายจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมมาที่วัดว่าผลเป็นอย่างไร อยู่ในระดับใด และผลการวิจัยจากผู้ทำวิจัยวัดปัญญานันทาราม โดยภาพรวมผลการตอบรับการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เข้าฝึกอบรมทั้งค่ายเด็กและค่ายผู้ใหญ่อยู่ในระดับดี ส่วนผลหรือประโยชน์ของการฝึกอบรมก็แล้วแต่ว่าใครจะได้มากได้น้อยในขณะที่มาเข้ามาอยู่ที่วัด และได้รับการอบรมในระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งทางวัดถือว่าเป็นการปลูกความดีงามให้เป็นฐานแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

๓.๔ เป้าหมายการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทาราม

วัดปัญญานันทาราม มีจุดมุ่งหมายในทางปฏิบัติที่ชัดเจน คือตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญและเพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้เฝ้าในการศึกษาปฏิบัติและเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนทั่วไป จุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ที่ท่านกล่าวว่าการให้สถานที่นี้เป็นที่สำหรับ “สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิตเรียบร้อยตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจวัตถุนิยมมากเกินไป” ซึ่งจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้นำไปสู่การดำเนินงานและการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ของวัดปัญญานันทาราม เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทาราม คือ การสร้างคนให้เป็นมนุษย์ สร้างมนุษย์ให้เป็นพุทธบริษัท มีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ รักผู้อื่น สร้างสรรค์ชีวิต

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระมหาเฉลิม ปิยทสฺสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสฝ่ายเผยแผ่วัดปัญญานันทาราม และพระมหาสมพงษ์ กนฺตมฺโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสฝ่ายการศึกษาวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และ, วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

มีค่าควรแก่การอยู่ร่วมกันอย่างญาติที่เอื้ออาทร มีชีวิตที่ไม่หาความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น ฝึกตนจนมีคุณธรรมที่ผู้อื่นไว้วางใจได้ ดังบทสัมภาษณ์เกี่ยวกับเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดปัญญานันทารามตอนหนึ่ง^{๑๔} ว่า

เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับพระภิกษุ สามเณร คือ “สร้างพระ” เพื่อต้องการสร้างศาสนทายาทสู่ภาคเผยแผ่ศาสนธรรม และเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนธรรมสำหรับฆราวาส คือ “สร้างคน” เพื่อการนำศาสนธรรมเข้าไปอนุเคราะห์และเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ โดยมีความมุ่งหวังให้ทุกคนได้รับการศึกษาและพัฒนาตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา หมายความว่าเมื่อเห็นแล้วจะต้องพาตัวเองรอด พันทุกข์ สามารถดับทุกข์ของชีวิตได้ในทุกขณะๆ ซึ่งคำว่า การศึกษา หรือ ศึกษา ซึ่งแปลว่า การเห็นเอง เห็นด้วยตนเอง เห็นซึ่งตนเอง หมายความว่า การเห็นตนเอง โดยตนเอง เพื่อประโยชน์แก่ตนเอง หรือเพื่อเข้าใจในตนเองให้แจ่มแจ้งและถูกต้องได้แก่การมีสัมมาทิฐิ คือ เข้าใจเรื่องความดับทุกข์ ความรู้จักเหตุให้เกิดทุกข์ ความรู้จักการดับทุกข์ และความรู้จักทางให้ถึงความดับทุกข์

ดังนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาของวัดปัญญานันทารามได้บรรลุตามเป้าหมายของการเรียนรู้และการเผยแผ่ศาสนธรรมนั้น จึงได้ยึดแนวความคิดของหลวงพ่อบุญทาสภิกขุ และหลวงพ่อบุญานันทภิกขุเป็นหลัก โดยทุกคนที่เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องถือหลักปฏิบัติ ดังนี้

๑. ด้านวัฒนธรรมทางศาสนา คือเมื่อเข้าวัดต้องประพฤติพรหมจรรย์ เช่น รักษาศีล ๘ และต้องปฏิบัติแบบสมณกิจ เช่น สวดมนต์ทำวัตร และเจริญจิตภาวนา

๒. ยึดหลัก “อยู่อย่างต่ำ กระทำอย่างสูง” ที่หลวงพ่อบุญทาสภิกขุท่านให้แนวทางการอยู่อย่างต่ำว่า กินข้าวขามแมว อาบน้ำในคู อยู่กุฏิเล่าห่ม ฟังยุงร้องเพลง ส่วนกระทำอย่างสูงหมายถึง การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย มุ่งเน้นในเรื่องมารยาท กายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน

๓. ยึดหลัก ๕ ดี เพื่อชีวิตของหลวงพ่อบุญานันทภิกขุ เพื่อการรู้จักตนเอง คือ คิดดีเป็น พูดดีเป็น ทำดีเป็น คบคนดีเป็น และไปสู่สถานที่ดีเป็น

๔. กรอบของกิจกรรมยึดหลักที่ว่า ต้องเรียบง่าย ประหยัดสุด ประโยชน์สูง และถูกต้องตามหลักธรรมวินัย

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระปัญญานันทมุนี (ส.ณ. สุภโร), เจ้าอาวาสวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี, วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

ลักษณะของหลักสูตร/โครงการฝึกอบรม ได้มีเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่า เน้นการพัฒนาตนเอง โดยแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ระดับบุคคล ได้แก่ การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศไทย และเป็นศาสนิกชนที่ดีของพุทธศาสนา

๒. ระดับปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ การเข้าใจสัจธรรมและคุณธรรมเพื่อการทำงาน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๓. ระดับสังคม ได้แก่ การเป็นคนดีของสังคม และการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

สรุปความได้ว่า หลักสูตรเพื่อการศึกษาและการพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่วัดปัญญานันทารามนำมาเป็นวิธีการและหลักปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาแก่พุทธบริษัท ๔ ในโครงการฝึกอบรมต่างๆ มีเป้าหมายของการศึกษา^{๑๙} ๓ ประการ ได้แก่

๑) อุตตัตถะ คือ ผู้เรียนบรรลุประโยชน์ของตน มีความเจริญงอกงามด้วยสติปัญญา และคุณธรรม

๒) อุตตนาถะ คือ ผู้เรียนสามารถพึ่งตนเองได้ ปกครองตนเองได้ ไม่เป็นตัวก่อปัญหาและมีคุณธรรม และ

๓) ปรัตถะ คือ ผู้เรียนมีความประพฤติ หรือพฤติกรรมเกื้อกูลต่อผู้อื่น ทำประโยชน์แก่สังคมและเป็นผู้นำที่ดี เมื่อผู้ศึกษาเล่าเรียนได้ฝึกฝนพัฒนาพร้อมกับการบังคับตนเอง รวมถึงการลงมือปฏิบัติ ก็จะทำให้ชีวิตมีความเจริญงอกงามพัฒนาการไปด้วยศีล สมาธิ ปัญญา สามารถแก้ปัญหาและดับทุกข์ได้ มองเห็นและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ทำให้มีความสุขและความเป็นอิสระอย่างแท้จริง นำไปสู่ความเจริญงอกงามไพบลูย์แห่งชีวิตในที่สุด

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมนุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์เพชรกระวี จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.